

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕМОТИВНОЇ ЛЕКСИКИ ЯК РІЗНОВИДУ КОНОТАТИВНОЇ

(Бортун К. О., кандидатка філологічних наук, доцентка)
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»,
м. Київ, Україна

На сучасному етапі розвитку мовознавства дослідники активно вивчають питання «лінгвістики емоцій» або «емотіології» як науки про вербалізацію, вираження та комунікацію емоцій. Емотивність – це властивість мови виражати системою своїх засобів емоційність мовця як факт його психіки. Емотивність є широким поняттям, яке охоплює багато аспектів і питань. Комунікативні інтенції, які є частиною емотивності, характерні своєю різноманітністю залежно від його характеру та конкретних обставин реалізації.

Лінгвістичний портрет реципієнта, її мовної особистості можна створити використовуючи емотивну лексику. Створюючи свій мовний імідж лише за мови використання чи надмірного вживання чи вираження емоцій та емотивної лексики.

Маємо наголосити, що позитивні емоції, що виникають унаслідок задоволення, полегшують взаємодію людей і стимулюють спілкування. Емотивна лексика тяжіє до розмовної мови, постає своєрідним каталізатором міжособистісних стосунків комунікантів. Вона постає маркером або дружніх, неформальних відносин, або проявом неформальної атмосфери, або проявом неповаги, нехтуванням до думок адресата мовлення.

Семантичне навантаження емоційної лексики полягає не лише в номінації денотата, а й у вираженні емоцій мовця, до предмета мовлення, до ситуації спілкування. Це й відрізняє емотивну лексику від іншої, яка є предметно-логічної, тобто неускладненої конотацією.

Зокрема в українському мовознавстві виокремлюють два види емотивних слів: 1) такі, що не мають понятійної основи й виражають лише емоції; 2) такі, що виражають водночас і поняття, й емоції [11, с. 92].

Серед емотивної лексики особливо частотними є слова, які мають стилістично занижений тон: діалектизми, жаргонізми, сленгізми, вульгаризми тощо. Використання таких слів у мовленні, особливо у мовленні художнього тексту, викликане певними прагматичними цілями та створює жвавість і наочність живого мовлення.

Такі слова чітко репрезентовані в літературній нормі, і в цьому полягає суть новизни їхнього використання. Вони завжди мають синоніми в літературній лексиці і, отже, виступають, другорядними, більш експресивними, ніж звичайні, назвами предметів, які викликають емоційне ставлення до себе.

Г. Лукаш розглядає конотацію як важливу ознаку мовлення, зорієнтовану на прагматичне значення, яка залежить від лінгвокультурологічної оцінної компетенції і характерна закономірностями організації пам'яті, психологічними особливостями мовця, ставленням соціуму до дійсності тощо [9, с. 67].

Отже, стрижневою ознакою конотативної лексики мовознавці вважають, водночас, її експресивність, виразність, оцінність тощо (додаткове стилістичне

значення до основного значення), а також її суб'єктивність (психологічні, культурологічні особливості мовця). Важливими ознаками конотації є також її факультативність або okazіональність, ненормативність, незафіксованість у словниковому складі мови.

Виникнення конотативної ознаки В. Іващенко розглядає як результат: інтелектуально-логічного (асоціативного або асоціативно-образного) переосмислення денотативного значення слова; емоційно-оцінного переосмислення (шляхом інтенсифікації оцінки чи шляхом okazіонального включення лексем у контекст); як вияв органічного поєднання інтелектуально-логічного і емоційно-оцінного переосмислення [7, с. 92].

Щодо найхарактерніших рис конотативної лексики, Н. Бойко виокремлює такі:

- 1) антропоцентрична природа, тісний зв'язок із внутрішнім світом людини, який віддзеркалений у фонетичній та формально-семантичній структурах;
- 2) полікомпонентні семантичні структури (набір денотативних, конотативних та образних елементів, своєрідність їхньої ієрархічної архітекτονіки, можливість трансформування та переродження);
- 3) різноманітні способи вираження експресивної семантики маркованого слова (лексемно, фонетично, морфемно, семантично, інтонаційно, паралінгвально, екстралінгвально, контекстуально тощо);
- 4) зв'язки із лексичною системою літературної (нормативна експресивна лексика) або національної (позасловникова експресивна лексика) мови;
- 5) відкритість і постійне поповнення новими маркованими словами експресивного лексичного шару;
- 6) поєднання в експресивному лексичному складі одиниць із діаметрально протилежними емотивно-аксіологічними смислами та стильовим, стилістичним призначенням;
- 7) досить активне використання експресивних можливостей словотвірної системи національної мови;
- 8) мотивування похідного відповідним твірним;
- 9) структурно-семантичне та функційне узгодження з літературною нормою або індивідуально-авторською мовотворчістю (ідіостилем);
- 10) належність до кодифікованої системи чи ідіо-, соціодіалекту та закріплення за певною сферою вживання;
- 11) контекстуальна зумовленість емотивно-оцінних смислів слова, яке реалізує свої парадигматичні можливості та встановлює нові синтагматичні зв'язки під впливом лексичного оточення;
- 12) певна функціональна обмеженість маркованих слів, яка пов'язана із соціальним, культурним, професійним, віковим тощо статусом носів мови, їхніми біологічними, психологічними, особистісними характеристиками [1, с. 9].

Отже, емотивна функція є надзвичайно суттєвою – вона буде реалізована щоразу, коли мовець виражає свої почуття, власне ставлення до навколишньої дійсності або коли він прагне викликати певну емоційну реакцію реципієнта. Місце емотивної функції мови позначене тією функцією, яку відіграють емоції в

житті людини – функцією ситуативного переживання, вираження оцінного ставлення до життєвих ситуацій, до своєї й чужої діяльності, відображення відношення між мотивами та можливістю адекватної їм поведінки суб'єкта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Н.І. Лексичні експресиви як стилетвірні компоненти художнього тексту. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2014. Вип. 11. С. 7-10.
2. Бортун К.О. Стилiстичний потенцiал емоцiйно-експресивної лексики у романах Дари Корній. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 21. Т.1 2022. С. 15–19. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.1.2>
3. Бортун К. Синтаксичні засоби вираження конотації окличних речень у романі Наталки Доляк «Шикарне життя у Вупперталі». *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич. 2022. Вип. 53. Том 1. С. 166–173.
4. Бортун К. Мовні засоби експресивності в жіночих періодичних журналах. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи*. Том XIII: Утилітарна цінність наукових досліджень/[Ред.: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. Конін – Ужгород – Перемишль. Херсон: Посвіт, 2022. С. 164–167.
5. Гладь С.В. Емотивність художнього тексту: семантико-когнітивний аспект (на матеріалі сучасної англomовної прози): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ., 2000. 19 с.
6. Гнезділова Я.В. Емоційність та емотивність сучасного англomовного дискурсу: структурний, семантичний і прагматичний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ., 2007. 20 с.
7. Іващенко В. Л. Конотативно-оцінний аспект семантики назв осіб за родом діяльності, місцем проживання та національною належністю: дис....канд. філолог. наук: 10.02.01. Київ. 1997. 190 с.
8. Кузенко Г. М. Мовні засоби вираження емотивності. *Наукові записки НаУКМА*. 2000. Т. 18: Філологічні науки. С. 76-83.
9. Лукаш Г.П. Актуальні питання української конотоніміки: монографія. Донецьк: ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство «ПРОМІНЬ», 2011. 438 с.
10. Стадній А.С. До питання конотативної семантики. *Наук. зап. Вінницького держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського: зб. наук. праць*. Вінниця: ВДПУ, 2003. Вип. 6. С. 91-94.